

HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

Kiitän eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa etäkuulemisasiantuntijakutsusta sekä kirjallisesta asiantuntijalausuntopyynnöstä, joiden erityisteemana on **lasten ja perheiden palvelut tulevassa sote-rakenteessa**.

Tuon lausunnossani esiin tarpeen sosiaalihuollon perus- ja erikoistason jäsentämiselle, haavoittavissa olosuhteissa elävien lasten huomioimisen tärkeyden, sosiaalityön opetuksen resursoinnin vahvistamisen, sosiaali- ja terveydenhuollon johtamisosaamisen merkityksen integraation onnistumisen kannalta, tutkimustietoon pohjaavan käytännön vahvistamisen, yhteistyöalueiden tarpeen erityistason palveluja tarvitsevien lasten kannalta sekä valvonnan tehostamisen.

Lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta uudistuksen tavoitteet hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseksi, yhdenvertaisten ja laadukkaiden sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi, turvallisuuden parantamiseksi, palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi, ammattitaitoisen työvoiman saannin turvaamiseksi, yhteiskunnallisten muutosten mukaan tuomiin haasteisiin vastaamiseksi ja kustannusten kasvun hillitsemiseksi ovat kannatettavia. Tavoitteisiin pääseminen edellyttää järjestämisen lisäksi **sote-palvelujen konkreettisen yhteensovittamisen resursointia hyvinvointialueilla** varsinkin uudistuksen alkuvaiheessa.

Sosiaalihuollon perus- ja erikoistason jäsentämisessä olisi pikaisesti edettävä kansallisesti (vrt Terveydenhuollon palvelujen erottelu perusterveydenhuolloksi ja erikoissairaanhoidoksi).

Uudistus koskee merkittävää määrää lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämään vaikuttavaa lainsäädäntöä. Nostan esiin muutamia huomioita liittyen erityisesti **haavoittavissa olosuhteissa elävien lasten näkökulmasta**, jolloin kyse on lähinnä erikoispalvelujen järjestämisestä. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tehtävänä on turvata **lapsen oikeus** turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä **erityiseen suojeluun** tilanteissa, jossa vanhemmat, ennaltaehkäisevät palvelut tai peruspalvelut eivät riitä lasta suojaamaan. Huomio yhdenvertaisuuden toteutumisen varmistamisesta eriarvoisuutta tasoittamalla on haavoittavissa olosuhteissa elävien lasten kannalta oleellinen.

On perusteltua huolehtia sosiaali-, terveys- ja sivistyspalvelujen perustason resursoinnista ja integraatiosta. Samalla lasten ihmisoikeuksien kannalta on ensiarvoisen

tärkeää varmistaa erikoistason, kuten lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tai lapsi- ja nuorisopsykiatrian toimintaedellytykset. THL:n viimeisimmän lastensuojelutilaston mukaan sekä kiireellisesti sijoitettuja lapsia, että huostassa olevia lapsia on enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Eduskunnan oikeusasiamiehelle saapui ennätysmäärä kanteluja vuonna 2020, suurin osa koski sosiaalihuoltoa. Kuten lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä perusteluissa tuodaan esiin, **lastensuojelun nykytila ei ole laadukkaan palvelun eikä lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta riittävä.**

Riittävän asiantuntemuksen turvaaminen

Lastensuojelun apua tarvitsevien lasten kannalta on vakava riski, jos lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla olevien lasten lukumäärä on liiallinen. Toinen lasten suojelemiseen liittyvä riski on tarvittavan osaamisen puute, jota lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus lisää estämällä senioriteetin muodostumisen.

Sosiaalityöntekijänä toimiminen edellyttää ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamista ja pääainetta vastaavia yliopistollisia opintoja sosiaalityössä. Tutkintoon sisältyy lakisääteisesti **käytännön harjoittelua** (Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista ja erikoistumiskoulutuksista 794/2004, 15 §), jonka edellyttämä resursointi ja osaaminen sekä yliopistoissa että työelämän puolella olisi turvattava tasapuolisesti eri alueilla.

Sosiaalityöntekijöiden, kuten lääkäreiden on mahdollisuus erikoistua perustutkinnon suorittamisen jälkeen. Lastensuojelun sosiaalityön erikoistumisalan toteutuminen ensi vuodesta alkaen on tärkeä uudistus. Laadukkaiden, integroitujen ja kustannustehokkaiden palvelujen varmistamiseksi on perusteltua **laajentaa sosiaalityöntekijöiden erikoistumiskoulutuksen sekä muun tutkittuun tietoon perustuvan täydennyskoulutuksen korvausperusteita valtion varoista** (laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, 59§).

Sosiaali- ja terveydenhuollon johtamisen on ulotuttava kaikille tehtäväaloille ja sen avulla olisi pystyttävä tukemaan kokonaisuuden muodostumista ja eri ammattiryhmien yhteistyötä. Uudistuksessa on huolehdittava sosiaali- ja terveydenhuollon **vahvasta johtamisen osaamisesta sekä johtamistehtävien kokonaisuuden monialaisuudesta**, jotta integraatio etenisi tasapainoisesti ja asiakkaiden avunsaannin kannalta tilanne olisi nykyistä parempi. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, 8§).

Tutkimustietoon perustuva käytäntö

Sosiaalihuollon osalta on perusteltua resursoida **alueellisia yksiköitä yhdistämään sosiaalityön tieteellistä tutkimusta, tieteellisammattillista koulutusta sekä käytännön työtä** (vrt. yliopistolliset sairaalat). Yksiköiden tehtävänä olisi koordinoida sosiaalihuollon ammattihenkilöstön täydennyskoulutusta ja alueellista kehittämistä, laatia palveluketjuja yhteistyössä terveydenhuollon kanssa sekä antaa tarvittavaa asiantuntemusta. Samoin sen tulisi tukea tiedolla johtamisen edellytyksiä, kuten lapsivaikutusten arviointia ja lapsibudjetointia kunnissa ja hyvinvointialueilla. Sekä

sosiaali- että terveydenhuollon osalta on varmistettava riippumattomaan **tutkittuun tietoon perustuvien toimintamallien** (vrt Käypä hoito-suositukset) sekä hyvien käytäntöjen muodostuminen ja leviäminen julkisen rahoituksen turvin. Tutkimusperustaiset työkäytännöt ovat oleellisia lasten oikeuksien, asiakasturvallisuuden ja yhdenvertaisen kohtelun kannalta. Tutkimusperustaisessa kehittämistoiminnassa yhteistyö yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja alan järjestöjen kanssa olisi tärkeää.

Lapsen oikeudet

Suunnitelma muodostaa viisi yhteistyöaluetta tarkoituksenmukaisen palvelurakenteen varmistamiseksi on perusteltua samoin kuin antaa asetus keskitettävistä sosiaalihuollon erityispalveluista. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun ja esimerkiksi lapsi- tai nuorisopsykiatrian **yhteisiasiakkuudessa on lapsia, joiden tilanteiden vaativuus ja harvinaisuus edellyttävät pitkälle erikoistunutta yhteistä asiantuntemusta ja hyvinvointialuetta laajempaa vastuuta**. Määrällisesti harvinaisia avutarpeen tilanteita liittyy esimerkiksi vakaviin lähisuhdeväkivaltatilanteisiin ja vainoon, vakavasti päihdeongelmaisten lasten ja raskaana olevien auttamiseen sekä lapsikaappauksiin. Em. ilmiöihin liittyen merkittävää osaamista löytyy myös järjestökentästä, mikä tulisi ottaa yhteistyöalueiden rakenteissa ja rahoitusmallissa huomioon. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen osalta kriisisosiaalityön merkitys tulisi huomioida osana kokonaisuutta nykyistä valmiussuunnittelua paremmin.

Hyvinvointialueiden tai yhteistyöalueiden oman palvelutuotannon muodostaessa ytimen lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttamisessa käytettäneen jatkossakin ostopalveluja. **Valvonnalla ja siihen liittyvällä ohjauksella turvataan ja edistetään palvelujen laatua sekä asiakasturvallisuutta niin omien palvelujen kuin ostopalvelujen osalta**. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen valvonnassa korostuu palveluntuottajien (tai järjestäjän) oma vastuu. Oma-valvonta ei ole riittävä keino huolehtia asiakasturvallisuudesta lapsi- ja perhekohteisessa lastensuojelussa. Valvonnan resursointi siten, että järjestäjä tai muu valvontaviranomainen pystyy sitä tosiasiallisesti toteuttamaan sekä sisällöllisesti että maantieteellisesti, on lasten oikeuksien toteutumisen kannalta erittäin merkittävää. Samoin on tärkeää kehittää valvontaa kohti tehokkaampaa lapsikohtaista valvontaa ja **lasten osallisuutta** lastensuojelun eri asiantuntijuusalueilla (esim. THL:n Kysy ja kuuntele-hanke 2019-2021).